

Maar zij kregen geen straatnaam...

Albert Rubrech

Tussen de Halvinkhuizerweg en de Roosendaalseweg liggen een aantal straten met namen, die aan roemrijke personen uit de Puttense historie herinneren. U kunt daar ook de Graaf Wichmanstraat vinden. Hij had twee dochters, Luitgarde en Adela.

De Luitgardestraat vinden is na wat zoeken niet moeilijk. Maar waar is de Adelastraat? Nergens! Was Adela dan een vrouw waarover we niets weten of had zij geen betekenis voor Putten? Over haar leven weten we meer dan over haar zuster Luitgarde.

En haar betekenis voor Putten? Wel, zij was de moeder van Meinwerk de stichter van veel kerken en kloosters, onder andere het klooster Abdinckhof in Paderborn. En dit klooster kreeg van Meinwerk veel bezittingen, onder andere op de Veluwe. De beheerders, rentmeesters, waren later een of twee monniken. Hun titel was Kellenaar, vandaar de Kelnarijstraat. Het archief van de kelnarij bevat meer dan 900 stukken, die grotendeels gaan over bezittingen in Putten, Nijkerk en omgeving.

Zonder Adela geen Meinwerk en zonder Meinwerk geen klooster Abdinckhof en ook geen kelnarij in Putten en geen groot historisch archief! Maar Adela kreeg geen straatnaam... Waarom niet?

Wie was Adela?

We weten al dat ze de moeder van Meinwerk was, een belangrijke bisschop van Paderborn. Adela stierf in het jaar 1021 en haar vader in het jaar 973. Nu is er een oud boek geschreven door een monnik: Alpertus van Metz. Hij heeft een verhaal nagelaten over Adela's leven tussen het

jaar 973 en 1021. Dit verhaal bevat een aantal historische feiten en is daarom interessant, maar Alpertus was vermoedelijk wel wat bevooroordeeld. Hij was een monnik en had meer op met Luitgarde, de abdis van het klooster op de Eltenberg kort over de grens met Duitsland, dicht bij Montferland in Oost-Gelderland.

We volgen het verhaal van Alpertus.

Volgens hem was Adela een gevaarlijke vrouw. Zij kon zich heel aardig presenteren, maar haar karakter was wraakzuchtig en wreed. Zij woonde op het landgoed, kasteel, Uplade niet ver gelegen van de Eltenberg en Emmerich, dicht aan de Rijn. In de familie ontstaat grote ruzie. De vader van Adela sticht op de Eltenberg een klooster; geen gewoon klooster maar een 'Jufferenstift'. Dit was bestemd voor adellijke dames, die er nog niet in geslaagd waren een man te vinden. Ze gingen in de gemeenschap van het klooster leven, maar konden alsnog wel trouwen.

Luitgarde werd de eerste abdis van dit klooster. Haar vader Wichman schonk vele bezittingen aan dit klooster.

Dat laatste nam Adela niet. Vader gaf tijdens zijn leven bezittingen weg, een deel van de erfenis. Dit was niet volgens het overgeleverd Saksisch recht. Het is goed te weten dat de moeder van deze beide dochters kwam uit Vlaanderen, waar het Bourgondisch recht meer soepelheid vertoonde ten aanzien van erfennissen. Het protest van Adela was niet zo zeer gericht op bezit of rijkdom, maar verdeling van de goederen betekende terugloop van het aanzien van de familie.

Die Barbarin

Dit is de titel van een boek geschreven door Friedrich Leinung over Adela. Dit boek is een jaar of tien geleden gedrukt en uitgegeven door de Gebr. Van Beek, 4240 Emmerich. Met de historische gegevens van Alpertus van Metz heeft deze schrijver van Die Barbarin een soort historische streekroman geschreven, in een boek van bijna 200 bladzijden. Twee verhalen hieruit wil ik verkort en in eigen stijl navertellen.

De eerste gaat over de moeder van Adela en haar familie. Er zou zich een catastrofe hebben afgespeeld op de Eltenberg, oorzaak is niet duidelijk, maar een aantal familieleden zijn (vermoedelijk door vergiftiging) omgekomen. Gespaard bleven Luitgarde, Adela en hun vader. Moeder had nog

een dochter Meginhard, die onbedoeld ook omgekomen is. Moeder pleegde in diepe wanhoop zelfmoord. Ze werd begraven op het kerkhof bij de kerk op de Eltenberg. Maar ze lag niet in de kist op haar rug, zodat ze hemelwaarts keek, maar op haar buik, gezicht naar de aarde. De overlevering zegt dat dit de straf voor zelfmoord is. Bovendien werd ze zo begraven, dat haar hoofd precies onder een lekkende dakgoot kwam te liggen!!!

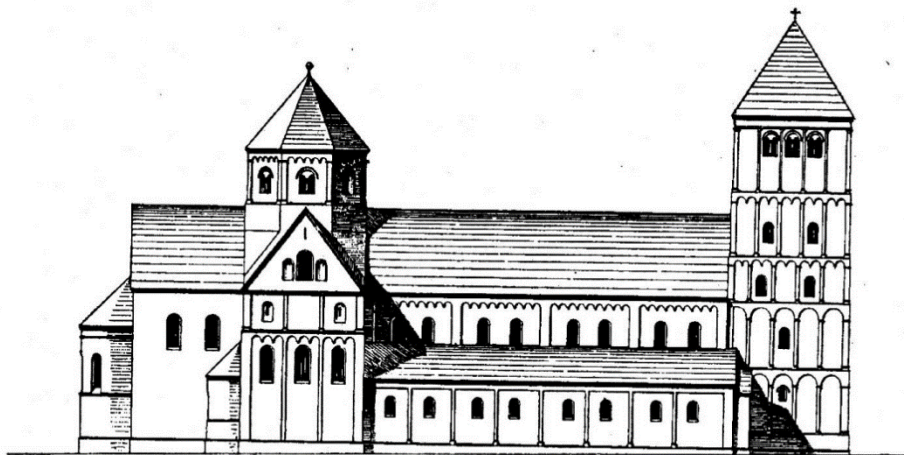
Het tweede verhaal gaat over de uitvaart van de vader van Adela. Adela had op haar kasteel een atelier ingericht voor fijne handwerken. Ze maakte daar zeer mooi werk en had een zeer kundige, hoogstaande dame uit Byzantium gehaald, die uitstekend op de hoogte was met de Haute couture van die dagen. Deze vrouw was zeer ontwikkeld en beschouwde de samenleving rond de Eltenberg als onbeschaafd, dom en bijgelovig.

In 973 sterft de vader van Luitgarde en Adela. Er waren veel twisten rond de erfenis en de verhouding tussen de beide zusters was niet best. Op de vooravond van de begrafenis riep Adela de Byzantijnse bij zich. De avond begon al te vallen en het was novemberweer, mistig en nat.

Adela vroeg aan deze dame: "Jij bent toch niet bijgelovig, zoals de meisjes hier uit de streek?" "Neen mevrouw."

"Jij hebt toch geen angst voor dode mensen?" "Neen mevrouw."

Vervolgens nam Adela haar mee naar haar kamer. Daar moest ze zwarte kleding en sluiers aandoen over haar kleren heen, zodat ze (Adela deed hetzelfde) goed vermomd waren.

St. Vitus Hochelten (1100 – 1150) Toestand tot 1585.

Nu begon er een moeilijke tocht naar de kerk bovenop de Eltenberg. Ze vermeden de begaanbare paden, waar ze andere mensen zouden kunnen ontmoeten. Het regende en het was modderig, een zware tocht. Boven gekomen liep de dodenwake ten einde. Door een zij deur slopen de beide dames naar binnen en verborgen zich in een van de donkere hoeken in een zijkapel. De mensen verlieten de kerk. In het middenpad voor het altaar stond de kist met het lichaam van Wichman, Adela's vader. De koster sloot de kerk af, nadat hij de knarsende deuren dichtgetrokken had. De kaarsen bij de kist brandden op. Het was heel donker in de kerk. "Kom" zei Adela, "nu moet je me helpen". Ze had een tas bij zich met wat gereedschap. Met een klein breekijzer wist ze de deksel van de kist, met spijkers gesloten, los te wrikken. De kist was nu open, maar in het vage schemerlicht was de dode nauwelijks te zien. "Zie je, net wat ik dacht, ik weet niet waarom, maar ze hebben mijn vader ook op zijn buik in de kist gelegd. Help me, we moeten hem omkeren. Ik neem de armen, jij de voeten." Wichman was een behoorlijk zwaar figuur. Al was de Byzantijnse niet bang voor lijken, toen zij de ijsskoude benen stevig moest vastpakken om het lichaam te helpen omdraaien, rilde ze over haar hele lichaam. Met veel moeite kregen ze het lijk zover dat het gezicht weer naar de hemel keek, al waren de ogen gesloten. Adela plaatste de deksel weer op de kist en tastend langs de randen wist ze met een meegebrachte hamer de kist te sluiten. De rest van de nacht brachten ze door in de kille kerk. Toen de ochtenduitvaartdienst begon, hadden ze zich van de vermomming ontdaan en begaven ze zich naar de ereplaatsen voor de naaste, adellijke familie. Wichman werd ten grave gedragen in de stromende regen. Er stond ook water in het graf. Luitgarde had de gasten uitgenodigd voor het dodenmaal. De zusters Adela en Luitgarde stonden nu naast elkaar. Luitgarde reikte een glas wijn aan. Adela nam deze aan en smeet ze in het gezicht van haar zuster. Een gravin in de buurt riep tegen Adela: "Schande, als je vader dat wist, zou hij zich omdraaien in zijn graf." Hierop antwoordde Adela: "Ja, hij zal vast verdraaid in zijn kist liggen."

Dit zijn verhalen uit het boek Die Barbarin.

Een Italiaans spreekwoord zegt: "Si non est Vero, est bene trovato." Als het niet waar is, het is toch een mooi verhaal.

Adela is meerdere malen gehuwd geweest. Bij haar eerste man Graaf Immed krijgt zij 5 kinderen. Diederik, Meinwerk, en drie dochters. Na de

dood Van haar vader probeert ze de bezittingen van het klooster op de Eltenberg weer terug te krijgen, desnoods met geweld, maar de Duitse Keizer grijpt in. In 983 sterft haar man Immed.

In 996 hertrouwt zij Balderik, een woeste ridder van lagere adel, die het klooster verovert. Luitgarde verzet zich en stuurt een zekere Godizo erop uit. Deze slaat Adela terug, en verovert haar lievelingsburcht Uplade. Deze wordt geplunderd en platgebrand. Adela ontkomt daarbij, en wil nu vrede sluiten met haar zuster. De vrede wordt bezegeld met een feestmaal. Tijdens dit feest vergiftigt Adela haar zuster, de abdis van het klooster, ofschoon een oorkonde vermeldt dat zij een natuurlijke dood is gestorven. Adela heeft nu de hele erfenis in handen. Maar ook nu komt de Duitse Keizer tussenbeide en maakt het klooster weer zelfstandig.

Ook tussen Adela en haar oudste zoon gaat het mis. Diederik komt door huurmoordenaars om het leven. Vermoed wordt dat zijn moeder deze betaald heeft. Haar andere zoon Meinwerk, bisschop geworden Van Paderbom, spoort de moordenaars op en hij brengt zijn moeder in Dortmund voor het gerecht. Adela wordt ter dood veroordeeld, maar de Duitse keizer besluit haar genade te schenken.

Wat hierna nog allemaal plaatsvindt met Adela en haar tweede man Balderik is voor onze Puttense geschiedenis van minder belang. Op 5 juni 1021 overlijdt Balderik, kort daarna in hetzelfde jaar vindt ook Adela haar einde in Keulen. Haar graf is daar in de Sint Pieterkerk.

Bronnen:

1. *Alpertus van Metz*. Moderne vertaling: Hans van Rij.
Uitgeverij: Verloren Amsterdam 1980, Taal Latijn en Nederlands
2. Friedrich Leinung: *Die Barbarin*, Verlag Gebr. Van Beek 4240 Emmerich (taal Duits)
3. Internet:
<http://home.planet.nl/Ngraafschap.middeleeuwen/hamaland/adela.html> datering 28-3-20034.
4. K. Friso, *Straatnamenboek*.

+++